

APEL

ORGANIZAȚIILE SOCIETĂȚII CIVILE CER AUTORITĂȚILOR REPUBLICII MOLDOVA ATRAGEREA LA RĂSPUNDERE A VINOVAȚILOR DE EXTRĂDAREA *DE FACTO* A CELOR ȘAPTE CETĂȚENI TURCI ȘI OFERIREA PROTECȚIEI PENTRU ALTE PERSOANE AFLATE ÎN SITUAȚIE SIMILARĂ

17 Octombrie 2018

Prin intermediul unui [comunicat de presă](#), în dimineața zilei de 6 septembrie 2018, Serviciul de Informații și Securitate (SIS) a comunicat despre desfășurarea unei operațiuni complexe de prevenire a amenințărilor la adresa securității naționale a Republicii Moldova. La scurt timp, din [informațiile apărute pe o rețea de socializare](#), s-a constatat că este vorba despre reținerea a șapte cetățeni turci, profesori și angajați ai rețelei de licee private „Orizont”. Ulterior, într-un [alt comunicat de presă](#) publicat în aceeași zi, SIS a comunicat declararea drept „indezirabilă” a persoanelor vizate și expulzarea lor de pe teritoriul Republicii Moldova, pe motivul unei pretinse legături cu o grupare islamistă. Peste câteva ore, SIS a revenit cu [precizări](#), prin care a declarat că persoanele în cauză au fost expulzate din țară.

Până la sfârșitul zilei de 6 septembrie 2018, familiile persoanelor reținute nu cunoșteau locul aflării acestora, iar în cadrul unei emisiuni TV difuzate în seara aceleași zile, [avocatul persoanelor reținute a declarat](#) că nu are acces la clienții săi și nici nu cunoaște dacă aceștia se află pe teritoriul Republicii Moldova.¹ Abia a doua zi, rudele celor șapte persoane reținute au fost anunțate că persoanele se aflau deja în penitenciarele din Turcia. Potrivit acestora, cele șapte persoane au fost transportate la Aeroportul Internațional Chișinău, urcate într-un avion charter și transportate în Turcia. Ele au intrat pe teritoriul aeroportului prin terminalul cargo iar poliția de frontieră ar fi permis intrarea lor pe teritoriul aeroportului și respectiv traversarea frontierei de stat chiar dacă ele nu aveau asupra loc documente de identificare.

Cei șapte cetățeni turci se aflau legal pe teritoriul Republicii Moldova de mai mulți ani, unii chiar de peste 20 de ani. Toți aveau permise de ședere și de muncă în Republica Moldova. Unii din aceștia aveau familii și copii - cetățeni ai Republicii Moldova. În aprilie 2018, cinci din cele șapte persoane au solicitat acordarea azilului în Republica Moldova, pe motivul riscului de a fi persecutați în țara lor de origine din cauza viziunilor distincte față de regimul politic actual din Turcia. Conform Legii privind azilul în Republica Moldova, aceste cereri se examinează în termen de 6 luni.

Inițial, Directorul Biroului Migrație și Azil (BMA) al Republicii Moldova [a respins orice implicare a instituției](#) în reținerea și înlăturarea din țară a celor șapte cetățeni turci. Cu toate acestea, pe 10 septembrie 2018, BMA a expediat familiilor din Republica Moldova ale celor șapte persoane două decizii, una cu privire la respingerea cererii de azil și una cu privire la declararea indezirabilă a persoanei. Potrivit acestora, la 4 septembrie 2018, BMA ar fi refuzat cererile cetățenilor turci de acordare a azilului, în baza unor [avize eliberate de către SIS](#) cu două săptămâni mai devreme. Avizele SIS cu parafa secret ar prezenta informații precum că cetățenii turci vizați prezintă un pericol pentru securitatea Republicii Moldova. În deciziile date, în baza celor mai recente informații din țara de origine disponibile, dar și analizând elementele temerii bine întemeiate, BMA constată existența riscului persecuției pentru cetățeni Turci, apreciind drept credibile declarațiile acestora. Mai mult, persoanelor le-a fost explicat dreptul de a contesta în judecată aceasta hotărâre în termen de 30 de zile. Ele urmau să părăsească Republica Moldova în termen de 15 zile de la rămânerea irevocabilă a deciziei.² Potrivit BMA, pe 5 septembrie 2018, s-a decis declararea drept indezirabilă a celor șapte persoane pentru o

¹ Afirmațiile avocatului Vitalie NAGACEVSCHI la emisiunea „Politica Nataliei Morari” din 6 septembrie 2018, disponibilă <http://tv8.md/tv8-show/politica-nataliei-morari-06-09-18/> (de la minutul 10:00).

² Extras din scrisoarea de informare emisă de către Biroul Migrație și Azil în privința dlui Mujdat CELEBI, disponibilă la: <https://goo.gl/4VUXp3>. Informarea este identică și în cazul celorlalți solicitanți de azil.

perioadă de cinci ani. Conform ultimei decizii, persoanele urmează a fi înlăturate sub escortă din țară de către “autoritatea competentă pentru străini”, adică BMA.

Situația îndeplinirii forțate a cetățenilor turci a fost pe larg mediatizată în presa națională³ și internațională.⁴ [Comisarul pentru Extindere și Politici de Vecinătate al UE](#) a chemat autoritățile Republicii Moldova să respecte supremația legii și dreptul la un proces echitabil al persoanelor reținute și îndeplinite forțat. Declarații similare au fost făcute de câteva organizații neguvernamentale⁵, un [grup de deputați din Parlamentul European](#), Organizația [Amnesty International](#), precum și de către [Avocatul Poporului](#) din Republica Moldova. De cealaltă parte, reprezentanții statului [au declarat](#) că organele de forță au respectat întocmai procedurile legale.⁶

La distanța de o lună de la cele întâmplate, organizațiile semnatare constată că răspunsurile autorităților în privința legalității îndeplinirii cetățenilor turci continuă să trezească multe semne de întrebare. În lipsa unor argumente clare care ar confirma că a existat cu adevărat riscul survenirii unui pericol la adresa securității naționale, se creează o prezumție puternică că operațiunea desfășurată de către autorități a avut loc din interese politice, cu încălcarea legislației naționale și a tratatelor internaționale în domeniul drepturilor omului la care Republica Moldova este parte. La baza acestei concluzii servesc următoarele:

Informațiile operative și dosarele penale pe numele cetățenilor turci și rețeaua „Orizont”.

[Primul comunicat SIS](#) emis la 6 septembrie 2018 menționa că acțiunile cetățenilor turci au fost supuse monitorizării o perioadă și, după ce s-a confirmat existența riscului la adresa securității naționale, a fost luată decizia ca persoanele respective să părăsească imediat teritoriul Republicii Moldova.⁷ La 8 septembrie 2018 Președintele Parlamentului Andrian CANDU a declarat în cadrul unui [briefing de presă](#) că dosare operative pe anumite subiecte legate de prevenirea actelor de terorism, inclusiv pe unele persoane care sunt în legătură cu liceul „Orizont”, datează încă din anii 1997-1998.⁸

Declarațiile autorităților pot fi puse la îndoială, or acestea sunt combătute de către alte persoane care au ocupat funcții înalte în stat în perioada în care ar fi avut loc acumularea informațiilor operative. Fostul Președinte al Republicii Moldova Vladimir VORONIN din perioada 2001 – 2009 a declarat în cadrul unei emisiuni TV că în rapoartele anuale elaborate de către SIS cu privire la situația securității naționale în țară: „*niciodată nu a fost semnalată vreo indicație că persoane din cadrul rețelei Orizont*

³ A se vedea, printre altele: <http://newsmaker.md/rus/novosti/moldavskiy-pashalyk-kak-v-kishineve-otreagirovali-na-skandal-s-vyslykoy-turetskih-38982>; <http://tv8.md/2018/09/06/video-exclusiv-directorului-adjunct-al-liceului-orizont-din-durlesti-vine-cu-detalii-despre-retinerea-directorului-institutiei/>; <https://www.dw.com/ro/expulzarea-dasc%C4%83lilor-turci-chi%C8%99in%C4%83ul-%C3%AE%C8%99i-d%C4%83-cu-st%C3%A2ngul-%C3%AE-n-dreptul/a-45403065>; <https://www.zdg.md/editia-print/politic/foto-doc-o-tara-fara-orizont-intalnirile-politice-dosarul-penal-si-extradarea-a-18-cetateni-turci>.

⁴ A se vedea, printre altele: <https://www.nytimes.com/reuters/2018/09/06/world/europe/06reuters-moldova-turkey.html>; <https://www.bbc.com/news/world-europe-45446168>; <https://www.reuters.com/article/us-moldova-turkey/amnesty-criticizes-expulsion-of-turkish-nationals-from-moldova-idUSKCN1LM2PI>; <https://www.euronews.com/2018/09/07/failed-coup-crackdown-moldova-raid-sees-teachers-expelled-to-turkey>.

⁵ Amnesty International Moldova - <http://amnesty.md/ro/media/apel-urgent-amnesty-international-moldova-condamna-rapirile-ilicite-de-oameni-efectuate-astazi-de-catre-serviciile-de-securitate-cu-incalcarea-normelor-de-perchezitie-si-retinere/>; Centrul de Resurse Juridice din Moldova și Asociația Promo-LEX - <https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/09/2018-09-06-Expulzare-profesori-Orizont.pdf>.

⁶ Declarațiile Președintelui Parlamentului Andrian CANDU și Prim-ministrului Pavel FILIP din 11 septembrie 2018, disponibile online la: <https://www.privesc.eu/Arhiva/83602/Prim-ministrul-Republicii-Moldova--Pavel-Filip--si-Președintele-Parlamentului--Andrian-Candu--depun-flori-la-Ambasada-SUA-in-memoria-victimelor-atenta> (de la minutul 07:00).

⁷ Comunicatul SIS din 6 septembrie 2018, disponibil online la: <https://sis.md/ro/comunicare/noutati/comunicat-0>.

⁸ Declarație de presă susținută de președintele Parlamentului Republicii Moldova, Andrian CANDU, după audierile parlamentare în cazul expulzării din țară a 7 cetățeni străini, disponibilă online la: <https://www.privesc.eu/Arhiva/83574/Declaratie-de-presa-sustinuta-de-Președintele-Parlamentului-Republicii-Moldova--Andrian-Candu--dupa-audierile-parlamentare-in-cazul-expulzarii-din-tar> (de la minutul 2:30).

*sau în general persoane de origine turcă ar duce un lucru distructiv împotriva Republicii Moldova sau se ocupă cu niște chestii care cad sub noțiunea de terorism internațional”.*⁹

În asemenea circumstanțe, nu este clar în ce perioadă exact au fost acumulate informații operative pe numele persoanelor în legătură cu liceul „Orizont”. Chiar și dacă aceste informații au fost acumulate în diferite perioade de timp, rămâne cel puțin stranie lipsa unor reacții anterioare a autorităților naționale pentru a contracara pretensele pericole la adresa securității naționale, având în vedere că atât unii cetățeni turci vizați, cât și întreaga rețea de Licee „Orizont”, sunt prezente în Republica Moldova de peste 20 ani. Mai mult decât atât, activitatea acestora mereu a fost apreciată înalt, inclusiv de către reprezentanții statului.¹⁰

În cadrul briefingului de presă din 8 septembrie 2018, Președintele Parlamentului Andrian CANDU a informat inclusiv că sub monitorizare ar fi cel puțin 48 persoane, iar în ultimii 4-5 ani, dosare penale au fost deschise pe „*volum și sute de pagini*”.¹¹ Dl Candu a declarat, de asemenea, cu referire la cetățenii turci, că întocmai s-a respectat legislația cu privire la regimul de ședere al străinilor și că întreaga operațiune s-a desfășurat sub supravegherea unor procurori, fiind vorba despre dosare penale.¹²

Aceste informații se combat însă prin [interpelările oficiale adresate de către avocații cetățenilor turci](#) din rețeaua de licee „Orizont” către Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale (PCCOCS), Centrul Național Anticorupție (CNA) și Procuratura Anticorupție (PAC). Aceste instituții ar fi confirmat anterior cel puțin cu privire la cinci din cei șapte cetățeni îndepărtați forțat, că nu existau dosare penale sau nu le-a fost atribuit un statut procesual până la data de 31 iulie 2018. Acest lucru stabilește indirect că „perioada de monitorizare” a cetățenilor turci declarată de SIS sau alte acțiuni procesuale efectuate în cadrul unui dosar penal puteau avea loc doar în perioada 1 – 24 august 2018, dată la care a fost emis avizul SIS adresat BMA în contextul solicitărilor de azil.

Dreptul la apărare și (im)posibilitatea de a contesta deciziile de refuz ale BMA

Deciziile BMA cu privire la refuzul acordării azilului datează din 4 septembrie 2018, adică la o zi înainte de decizia de declarare drept indezirabili a celor șapte persoane, și cu două zile înainte de desfășurarea operațiunii de înlăturare din țară. Potrivit [informațiilor prezentate](#) de către rudele persoanelor trimise forțat în Turcia, precum și în baza confirmărilor [programului online de evidență poștală](#) a Poștei Moldovei, deciziile de refuz în acordarea azilului ar fi fost expediate prin poștă la cel puțin trei zile după ce cetățenii turci se aflau deja în Turcia.¹³ Prin urmare, deciziile nu au avut cum să fie aduse la cunoștința solicitanților de azil înainte de reținerea și trimiterea forțată a acestora în Turcia. Chiar și în cazul în care aceste decizii ar fi fost aduse la cunoștință în momentul reținerii persoanelor, acestea ar fi trebuit să aibă dreptul să le conteste. Avocații celor șapte persoane nu cunoșteau locul aflării clienților săi nici chiar în seara zilei de 6 septembrie 2018. În asemenea circumstanțe, aceștia nu puteau contesta efectiv deciziile BMA. Pe de altă parte, îndepărtarea imediată din țară a persoanelor este illogică având în vedere că, potrivit deciziilor BMA de refuz în acordare a azilului, cetățenii turci urmau să părăsească teritoriul Republicii Moldova în termen de 15 zile. Organizațiile semnatare sunt ferm convinse că autoritățile Republicii Moldova au îndepărtat imediat din țară cele șapte persoane pentru

⁹ Emisiunea „Puterea a Patra” din 20 septembrie 2018, disponibilă online la: <https://www.youtube.com/watch?v=JEWVfeRowc> (de la minutul 37:50).

¹⁰ A se vedea de exemplu, declarațiile Ministrei Sănătății Monica Babuc din 6 septembrie 2018, disponibile online la: <https://www.ziarulnational.md/reactia-ministrei-babuc-la-retinerile-de-astazi-de-la-ORIZONT-EU-APRECIEZ-ACTIVITATEA-ACESTEI-INSTITUTII-MINISTERUL-VA-LUA-TOATE-MASURILE-CA-PROCESUL-DE-STUDII-SA-NU-FIE-PERTURBAT/>.

¹¹ Declarațiile Președintelui Parlamentului Andrian CANDU din 8 septembrie 2018, disponibile online la: <https://www.privesc.eu/arhiva/83574/Declaratie-de-presa-sustinuta-de-Preedintele-Parlamentului-Republicii-Moldova--Andrian-Candu--dupa-audierile-parlamentare-in-cazul-expulzarii-din-tar> (de la minutul 3:00).

¹² Ibidem (de la minutul 06:30).

¹³ Extras din decizia nr. 67/18/DAI din 4 septembrie 2018 emisă de către Biroul Migrație și Azil în privința dlui Dogan RIZA, disponibil la: <https://goo.gl/kDGnAc>.

a le lipsi de orice posibilitate de a contesta acțiunile autorităților, fiind conștiente de ilegalitatea acestora.

Siguranța și integritatea fizică a cetățenilor turci îndepărtați forțat

Îndepărtarea forțată a persoanelor în Turcia (în lipsa unei hotărâri judiciare în acest sens), unde aceștia sunt lipsiți de libertate, riscă tratamente inumane și degradante, în lipsa unui control judiciar și în imposibilitatea de a contesta legalitatea deciziilor în Republica Moldova, precum și îndepărtarea lor din familii, toate aduc atingere drepturilor și libertăților fundamentale, garantate acestora de către Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (CEDO), Pactul internațional privind drepturile civile și politice (ICCPR), Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (CAT), Convenția privind statutul refugiaților de la Geneva și Protocolului privind statutul refugiaților, Convenția Consiliului Europei cu privire la extradare, Acordului de asociere dintre Moldova și Uniunea Europeană, Constituția Republicii Moldova, Legea privind azilul în Republica Moldova precum și Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova.

Este inexplicabilă decizia cu privire la îndepărtarea forțată a persoanelor anume în Turcia, deoarece însăși BMA a calificat în decizii drept [întemeiate și credibile argumentele solicitanților de azil](#) privind existența unei posibilități reale de a fi persecutați în Turcia.¹⁴ În această situație, autoritățile naționale au supus unui risc real persoanele reținute și îndepărtate forțat în Turcia, unde se cunoștea dinainte că viața acestora poate fi pusă în pericol, ele pot fi lipsite de libertate (după cum s-a constatat ulterior) precum și torturate, deși îndepărtarea forțată putea fi făcută în orice altă țară. Având în vedere că autoritățile Republicii Moldova au constatat în decizia din 4 septembrie 2018 prin care au refuzat azilul, că cele șapte persoane pot fi persecutate în Turcia, îndepărtarea persoanelor anume în Turcia este ilogică.

Organizațiile semnatare consideră că autoritățile naționale au acționat ilegal, având loc de fapt o sechestrare a cetățenilor turci. Sechestrarea a fost planificată minuțios și a fost una deosebit de costisitoare. Câteva grupe de angajați ai SIS au acționat concomitent pentru a reține cele șapte persoane. Ele erau asistate de echipaje ale poliției. La scurt timp după reținere, toate cele șapte persoane au fost duse la Aeroportul Internațional Chișinău, unde erau așteptate de un avion charter. În mai puțin de trei ore de la reținere, avionul charter cu cele șapte persoane decolase deja de pe aeroportul din Chișinău. Nu este clar din ce motiv a fost folosit un zbor charter, care este foarte scump, dacă în fiecare zi spre Istanbul zboară cel puțin două avioane. Coridorul avia pentru zborurile internaționale charter nu poate fi deschis decât cu o notificare de câteva ore. Avionul a aterizat fără probleme în Turcia, unde se pare că cele șapte persoane erau deja așteptate de autoritățile turce. Ele au fost duse direct în penitenciar. SIS a menționat într-un comunicat de presă că operațiunea de reținere a celor șapte persoane a avut loc în colaborare cu serviciile secrete ale altor state.

Toate aceste elemente puse împreună confirmă plenar că în cazul celor șapte persoane a avut loc o extradare camuflată, la solicitarea autorităților turce. Pentru extradarea unei persoane este nevoie de o solicitare convingătoare din partea țării care solicită să-i fie extrădată o persoană, solicitarea care urmează a fi decisă de o instanță de judecată. Această procedură nu a fost respectată. Se pare că extradarea a fost făcută în scopul satisfacerii unor interese politice, mai ales ținând cont de vizita Președintelui turc în Republica Moldova, anunțată pentru octombrie 2018 și de solicitările anterioare ale Guvernului Turciei de sistare a activității rețelei de licee „Orizont”. În luna noiembrie 2016, Ambasadorul Turciei în Republica Moldova Hulusi Kilic a exprimat dorința Guvernului Turc de a închide

¹⁴ Extras din decizia nr. 65/18/DAI din 4 septembrie 2018 emisă de către Biroul Migrație și Azil în privința dlui Yasin OZDIL, disponibil la: <https://goo.gl/wfqvEw>. Afirmatii similare au fost expuse și în cadrul celorlalți solicitanți de azil.

sau transmite în gestiunea autorităților de stat turcești sau moldovenești rețeaua de licee.¹⁵ Declarații similare au fost făcute și un an mai târziu de către Prim-ministrul Turciei, Binali Yildirim în vizita oficială din Republica Moldova la 5 mai 2017.¹⁶ În cadrul Conferinței de presă din 8 septembrie 2018, Președintele Parlamentului Andrian CANDU a recunoscut că solicitări similare au fost adresate și în adresa lui.¹⁷ Caracterul politic al acestei măsuri este susținut implicit și de [refuzul Parlamentului Republicii Moldova de a discuta în ședință publică extrădarea celor șapte cetățeni turci](#), în pofida abaterilor evidente de la legislație ale SIS și BMA.

Situația sechestrării celor șapte cetățeni turci este similară [cu evenimentele din martie 2018 din Kosovo](#), care au la bază un scenariu similar. Șase cetățeni turci au fost arestați și extrădați în Turcia din motivul legăturii acestora cu școli finanțate de mișcarea Fethullah Gulen. În acest context, autoritățile din Kosovo declarau că s-au confruntat cu presiuni enorme din partea autorităților turce pentru a lua măsuri împotriva școlilor Gulen și al personalului lor. [Raportul Comisiei Europene](#) cu privire la situația din Turcia din 2018, semnalează cu îngrijorare despre reținerea în ultimii doi ani a peste 150 000 de persoane, inclusiv profesori și membrii ai mișcării Gulen, fiind raportate încălcări grave ale drepturilor omului de către forțele de securitate, inclusiv cazuri de tortură, maltratare, arestări arbitrare și încălcări ale dreptului la un proces echitabil.

Semnatarii solicită:

1. Autorităților Republicii Moldova, să ceară de la președintele Turciei întoarcerea în Republica Moldova a tuturor cetățenilor turci scoși ilegal din țara noastră și prevenirea a astfel de situații pe viitor;
2. Procurorului General, să declanșeze urmărirea penală pentru a atrage la răspundere penală toate persoanele care au comis infracțiuni în legătură cu „înlăturarea” celor șapte cetățeni turci;
3. Parlamentului Republicii Moldova, organizarea unor audieri publice și publicarea tuturor informațiilor relevante cu privire la această operațiune;
4. Autorităților Republicii Moldova, acordarea azilului și a altor măsuri de protecție necesare membrilor familiilor persoanelor „îndepărtate”, precum și altor cetățeni străini aflați în situație similară, în special în contextul vizitei președintelui Turciei, Recep Tayyip ERDOGAN, care are loc în perioada 17-18 Octombrie 2018.

Organizațiile semnatare:

1. Centrul de Resurse Juridice din Moldova (CRJM)
2. Amnesty International Moldova
3. Centrul de Investigații Jurnalistice (CIJ)
4. Asociația pentru Guvernare Eficientă și Responsabilă (AGER)
5. IDIS „Viitorul”
6. Asociația Comunitatea "WatchDog.MD"

¹⁵ Conferința de Presă susținută de către Ambasadorul Turciei în Republica Moldova din 17 noiembrie 2016, disponibilă online la: <http://www.privesc.eu/Arhiva/71207/Conferinta-de-presa-sustinuta-de-noul-Ambasador-al-Republicii-Turcia--E-S-hulusi-Kilic> (de la minutul 11:10).

¹⁶ Conferința de Presă susținută de către Prim-ministrul Pavel FILIP și Prim-ministrul Turciei Binali YILDIRIM din 5 mai 2017, disponibilă online la: <https://www.privesc.eu/Arhiva/75895/Conferinta-de-presa-sustinuta-de-Prim-ministrul-Republicii-Moldova--Pavel-Filip--si-Prim-ministrul-Republicii-Turciei--Binali-Yildirim> (de la minutul 36:20).

¹⁷ Declarațiile Președintelui Parlamentului Andrian CANDU, disponibile online la: <https://www.privesc.eu/Arhiva/83574/Declaratie-de-presa-sustinuta-de-Presedintele-Parlamentului-Republicii-Moldova--Andrian-Candu--dupa-audierile-parlamentare-in-cazul-expulzarii-din-tar> (de la minutul 8:20).

7. Transparency International Moldova (TI-Moldova)
8. Institutul de Politici Publice (IPP)
9. Promo-Lex
10. Centrul de Jurnalism Independent (CJI)
11. Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției (CAPC)
12. Asociația Presei Independente (API)
13. CPR Moldova
14. Centrul de Informație GENDERDOC-M
15. Centrul de Drept al Avocaților (CDA)
16. Centrul „Parteneriat pentru Dezvoltare” (CPD)
17. Institutul de Politici și Reforme Europene (IPRE)
18. Centrul Analitic Independent Expert-Grup

Lista semnatarilor rămâne deschisă